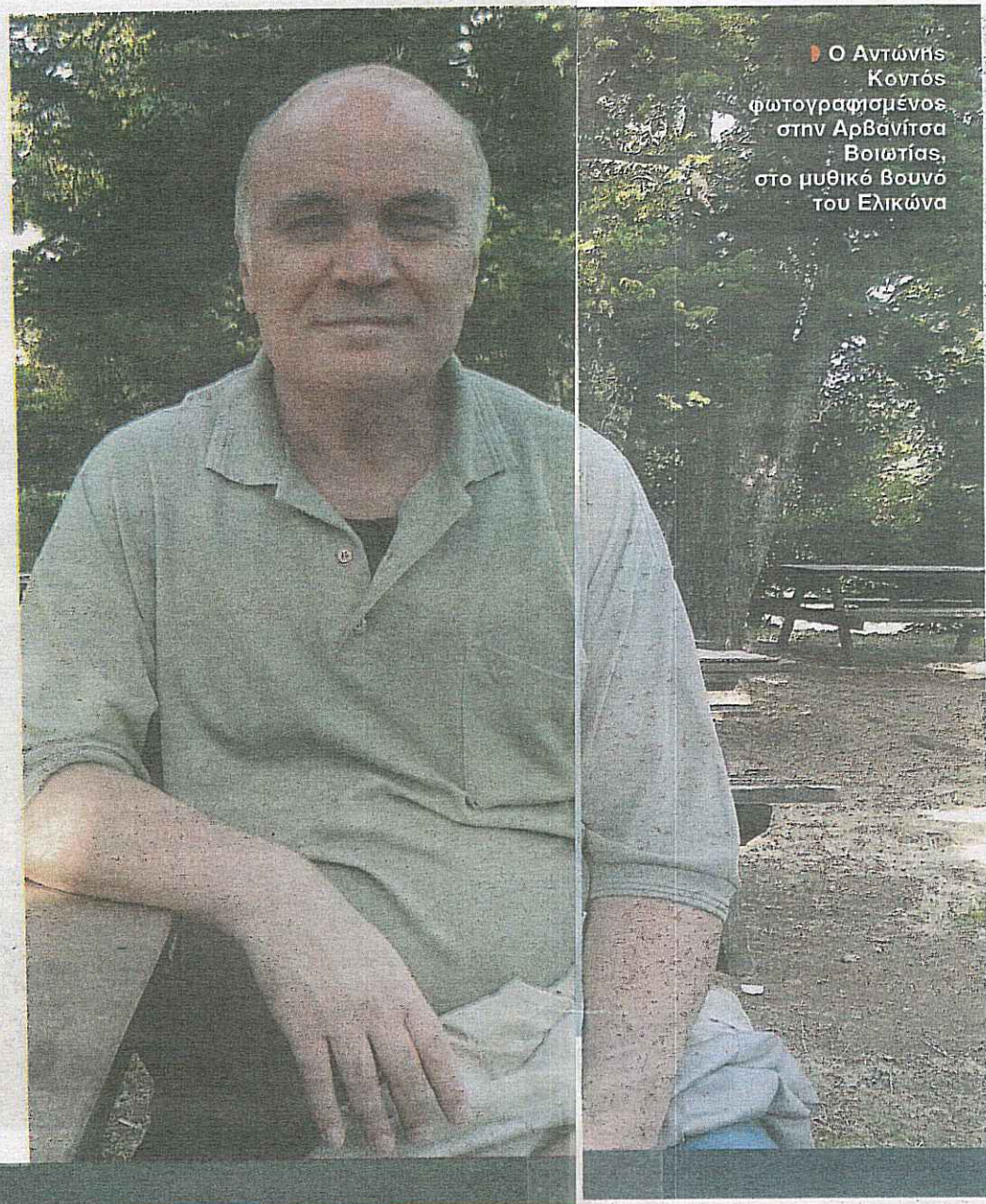

“ ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΟΝΤΟΣ

«Τα σαράντα παλικάρια ήταν από την... Ανατολική Στερεά»

Γεννήθηκε και ζει στη Λιβαδειά. Πρόσωπο αναφοράς για τους συλλέκτες, με τεράστιες συλλογές δίσκων γραμμοφώνου, ο συγγραφέας πολλών βιβλίων και διασώστης του πλούτου του δημοτικού και λαϊκού τραγουδιού μάς αποκαλύπτει άγνωστα δεδομένα της ελληνικής δισκογραφίας

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΗ Ν. ΜΑΝΙΑΤΗ

Ο Αντώνης Κόντος φωτογραφισμένος στην Αρβανίτσα Βοιωτίας, στο μυθικό βουνό του Ελικώνα

Η Βοιωτία είναι για χρόνια το προπύργιο του δημοτικού τραγουδιού, σιγά σιγά όμως αυτό υποχωρεί, η επαρχία αστικοποιείται και το λαϊκό τραγούδι εκφράζει καλύτερα τους ανθρώπους εκείνη την εποχή. Τότε αρχίζει και μπαίνει στη διασκέδαση και το «μάτι». Ένα γράμμα που έχω στο αρχείο μου προς έναν ταβερνιάρη της περιοχής γράφει ότι εκτός των άλλων μουσικών της ορχήστρας «έχω και κοπελίτσα μικρή εμφανίσιμη»... έτος 1956

τικές ορχήστρες, έτσι όπως τα έχω καταγράψει χωρίς να έχω προσωπική άποψη, να είμαι δηλαδή αυτόπτης. Και το τζουκ μποξ έκανε την εμφάνισή του σε καφενεία και σφαιριστήρια της εποχής.

■ Υπάρχουν ερευνητές που σας ενέπνευσαν στην καταγραφή και τη συλλογή υλικού σας; Και ποιοι και πώς τους γνωρίζετε; Θα πω τρία ονόματα: Γιώργος Κουτογιάννης, Παναγιώτης Κουνιάδης, Νέαρχος Γεωργιάδης.

προσθεθούν η Λιλή Ριτσώνη και ο Δημήτρης Λίβανος. Θα περάσουν από εκεί ο Θύμιος Στουραϊτίης, ο Γιάννης Παπαβασιλείου ή Βλάχος, ο Γρηγόρης Βασιλάς, ο Αλκις Μαύρος, ο Γιώργος Τζώρτζης, ο Μπάμπης Γκολές, η Μαριώ, ο Νίκος Μπουλούμπασης. Αυτά είναι μερικά από τα ονόματα που θυμάμαι. Ο Κακούργος μύπησε στο ρεμπέτικο αρκετούς της νέας γενιάς. Το βιβλίο όμως καταγράφει και άλλους μουσικούς από τη Βοιωτία, όπως ο Γιάννης Δασαργύρης και ο Στάθης Σύρος από την Αράχωβα και άλλους, καθώς σκοπός του ήταν μια πρώτη καταγραφή της εισβολής των μουτζουξιδιών στην περιοχή και η συνέχειά τους.

■ Γράψατε και για τα περίφημα σαράντα παλικάρια αλλά και για τον Σωτήρη Χανιά. Στο πρώτο τι μύθο αποκαθιστάτε και ποιος ακριβώς είναι ο δεύτερος και τραγουδήθηκε τόσο;

Για τα σαράντα παλικάρια υπήρχαν διάφοροι μύθοι για την ιστορία του τραγουδιού, μελετώντας χρόνια τα τραγούδια έχω διαπιστώσει πως αυτά είναι η ιστορία έτσι όπως τη ζουν οι άνθρωποι την εποχή των γεγονότων και την καταγράφουν σε στίχους. Κοιτάζω μέσα τους την αλήθεια. Ολοι ξεκινούσαν παίρνοντας ως δεδομένο πως η Λιβαδειά του τραγουδιού είναι η σημερινή προτελευταία του νομού Βοιωτίας ή κάποια ανύπαρκτη πόλη στην Πελοπόννησο. Η έρευνά όμως έφερε στο φως χάρτες της εποχής που δείχνουν μια άλλη Λιβαδειά που είναι η Ανατολική Στερεά, η οποία ονομαζόταν για πολλά χρόνια Λιβαδειά. Κατέληξα στο συμπέρασμα πως αυτά ήταν η αφετηρία των σαράντα παλικαριών για τον εμφύλιο του 1823. Ένα γεγονός που οι ιστορικοί έχουν κρίσει, όπως όλα τα δυσάρεστα της εποχής, για να εξιψώσουν και να εξιδανικεύσουν τους Έλληνες τότε. Έχει πολλές αναπληρώσεις το βιβλίο αυτό και πολλά θέματα για συζήτηση, ακόμα και ο αριθμός των σαρά-

ντα παλικαριών δεν είναι τυχαίος, υπήρχαν τα σαράντα παλικάρια και έλαβαν μέρος στον εμφύλιο του 1823 με αρχηγό τον Τζαβέλλα – και μάλιστα τα συνάντησε ο Λόρδος Βύρβανος.

■ Γιατί αγαπάτε την παράδοση και γιατί θεωρείτε πως έχει αξία η καταγραφή, διάδοση και έρευνά της; Η παράδοση έχει μέσα της την αλήθεια, και αυτή είναι από μόνη της όμορφη. Οι παλιοί που δεν ήξεραν γράμματα έκαναν τις αλήθειες στίχους, για να μην ξεχνούν τα γεγονότα και όταν λέω γεγονότα δεν εννοώ μόνο τα ιστορικά αλλά και τα προσωπικά, τις ερωτικές τους επιθυμίες για κάποια πρόσωπα, που άλλοτε πραγματοποιούνταν και άλλοτε προδιόταν, για γενιές τους, τα πάθη τους, τα πάντα.

■ Αυτό που συχνά λέμε λαϊκός πολιτισμός, τι χαρακτηριστικά έχει για εσάς και γιατί έχει σημασία (αν έχει) σήμερα; Μιλώντας για το τραγούδι, γιατί για τις άλλες τέχνες δηλώνω αναρμόδιος, θα πω ότι είναι μια Μπάμπουσα. Ανοίγοντας το σύγχρονο βίρσιος μέσα το έντεχνο, μέσα σ' αυτό θα βρεις το λαϊκό, ανοίγοντας αυτό βρίσκεις το ρεμπέτικο και στο τέλος φτάνεις στο δημοτικό, δηλαδή φτάνεις στη ρίζα ξεκινώντας από το σήμερα που κοιβαίται μέσα του όλα τα άλλα. Αφού λοιπόν οι ρίζες έχουν την ουσία, τότε βρίσκουμε νόημα για το σήμερα. Από γενιά σε γενιά φτάνουμε στη σύσταση του νεοελληνικού κράτους.

■ Τι γράφετε αυτήν την περίοδο, ή καλύτερα τι ερευνάτε; Γράφο δυο βιβλία παράλληλα, το ένα είναι για τους μουσικούς της Βοιωτίας που κατά καιρούς έχω ασκολληθεί με το έργο τους. Το άλλο βιβλίο είναι τα δισκογραφημένα τραγούδια της περιοχής μας και η ιστορία τους. Ταυτόχρονα μαζεύω υλικό για τη διασκέδαση στη Λιβαδειά των προηγουμένων χρόνων, τα στίκια και τα γκρουπικά λαϊκά αλλά και μοντέρνας μουσικής.

■ Διηγήστε; Στο να δεχθώ δηλαδή σαν πραγματικότητα τα τεράστια νούμερα που έδιναν οι διάφοροι φίλοι του Καζαντζήδη σχετικά με τον αριθμό των τραγουδιών που είχε γράψει ο Στέλιος σε δίσκους. Για να ορίσει το μέγεθος μιας δισκογραφίας, πρέπει να έχεις ελέγξει σε μεγάλο βαθμό τους δισκογραφικούς καταλόγους. Μελετώντας λοιπόν τα γραπτά μου

Τα 865 τραγούδια που τραγούδησε ο Στέλιος Καζαντζήδης σε σύνολο 916 μαζί με αυτά που είπε σε β' εκτέλεση και κάποια που εμφανίζεται απλώς ως συνθέτης, απείχαν πολύ από τα νούμερα που έδιναν φίλοι του καλλιτέχνη, προς λύπη όσων νόμιζαν πως η αξία του είναι το μέγεθος της δισκογραφίας

Μεγάλο μέρος της καταγραφής και διάσωσης του λαϊκού και δημοτικού μας πλούτου, το φερούμε ως χάρη στους ακούρατους συλλέκτες και ερευνητές. Αυτό που συντηγαμένα δεν έκανε ποτέ το κράτος, το ανέλαβαν άνθρωποι συχνά λαϊκοί, καθημερινό με τρομερή αφοσίωση και αυτοθυσία, είτε διασώζοντας ηχογραφήματα, είτε ερευνώντας πεδία – ακόμη και πριν από τη συστηματική εργασία πανεπιστημιακών τμημάτων. Τέτοια περίπτωση με τεράστια προσφορά στο τραγούδι και σε όψεις της παράδοσης είναι ο Αντώνης Κόντος. Με έδρα τη γενέτειρά του Λιβαδειά, ασχολείται θρησκευτικά με τη συλλογή υλικού, είναι ένας έγκυρος διασώστης αλλά και ένας άνθρωπος ευαίσθητος με συμβολή και στη συγγραφή βιβλίων, είτε για τον λαϊκό μουσικό Κακούργο απ' το Δίτομο, είτε για άγνωστες ιστορίες όπως τα περίφημα σαράντα παλικάρια που τελικά όπως θα διαπιστώσετε δεν ξέρουμε καθόλου! Ο Κόντος μας μιεί στην επίπονη δουλειά του.

■ Κύριε Κόντε, έχει σημασία να πούμε πως κάθε άνθρωπος καθορίζεται και από το οικογενειακό περιβάλλον, τη γειτονιά, την πόλη. Γεννήστε στη Λιβαδειά. Σε τι συνθήκες; Οι γονείς, τα ακούσματα. Είπατε σε συνέντευξή σας στον Γιώργο Τσάμπα στην ΕΡΑ 2 πως είχατε ακούσματα από τη

μουσική οικογένεια Καλύβα για παράδειγμα. Κύριε Μανιάτη, προέρχομαι από μια φτωχή οικογένεια, απ' αυτές που τα βόσκα, οι καμιοί και τα πύθια τους ήταν το υλικό για να γραφτούν τα λαϊκά μας τραγούδια. Η μητέρα μου ήξερε πολλά δημοτικά τραγούδια. Κάθε φορά μαζί με τα παραμύθια θα μου έλεγε και κάποιο τραγούδι που ζωντανέυε στη φαντασία μου εικόνας μιας άλλης ζωής... «Κλέφτες μπήκαν στην αυλή, κλέψαν τη Βασιλική και την πήραν και την παν, στα βουνά των γκιζεράν...». Εγώ μικρό παιδί τότε άρχιζα τις ερωτήσεις: Ποια ήταν η Βασιλική; Γιατί την κλέψανε; Τι έγινε μετά; Και η μητέρα μου έβρισκε αφορμή για να αφηγηθεί διάφορες ιστορίες που ίσως οι περισσότερες να ήταν φανταστικές αλλά είχαν τις αξίες τους. Έτυχε μάλιστα ένας φράχτης με αγιόκλημα να χωρίζει το πατρικό μου σπίτι από αυτό όπου έμενε με ενοίκιο μια οικογένεια μουσικών, οι Καλυβιάς, όπως έπιασε. Την πολυμέλι αυτή οικογένεια εξαιρετικών μουσικών πολλές φορές πλαισιώναν και άλλοι μουσικοί, ο Κ. Καραγιάννης και ο Νικίτας Κωτσόπουλος με τα κλαρίνα τους και μαζί με αυτούς και κάποιον που δεν έγιναν γνωστοί αλλά παραμένουν στη μνήμη μου από τις αφηγήσεις της μητέρας μου, όπως κάποιος Αγραφιώτης με το λαούτο, κάποιος Φλώρος και κάποιος Μαραγκούλιας με τα βιολιά τους. Σ' αυτό τον φράχτη η μητέρα μου με τα άλλα κορίτσια της γειτονιάς άκουγαν και μάθαιναν τα τραγούδια από τις πρόβες που έκαναν οι μουσικοί για

να ετοιμάσουν το ρεπερτορίο τους για κάποιο γλέντι της εποχής. ■ Εργάζεστε για χρόνια στην Πεσινέ, πώς ταυτόχρονα μιλάτε στο τραγούδι, την ακρόαση, την καταγραφή, ποιο είναι το πρώτο ερέθισμα για τη μετέπειτα μακρά σας ενσκόληση; Η εργασία μου στην Πεσινέ μου έδινε τα χρήματα για την επιβίωσή μου. Η πρώτη φορά που άκουσα μουζούκκι και μου κίνησε το ενδιαφέρον, ήταν μπροστά σε ένα ραδιόφωνο με λάμπες. Ήταν η εποχή της χούντας, ακούγανε οι μελοχίτες τις ειδήσεις με χαμηλή την ένταση του ραδιοφώνου από σταθμούς που είχαν την έδρα τους στις γειτονικές πρωτεύουσες, Σόφια, Τίρανα, Βουκουρέστι, Μόσχα, ενώ εγώ έπαιζα πιο πέρα αδιάφορος για τα τεκταινόμενα. Ξαφνικά ακούω κάτι πενήες από μουζούκκι. Σηκώθηκα και πήγα μπροστά στο ραδιόφωνο, άνοιξα την ένταση και στάθηκα μαγεμένος από την αρχή του τραγουδιού μέχρι το τέλος... Τα ματσόκλαδά σου λήμπουν, βρε, σα τα λουλούδια του κάμπου... Ε, αυτό ήταν, ο πρωτοπόρος Μάρκος που τον έβρισκα πάντα μπροστά μου αργότερα στα χρόνια της έρευνας... Μετά ένας φίλος μου, πήρε μια μέρα και ανάμεσα στα τραγούδια που παίζαμε με μια κιθάρα, μου παίζει... «Πάλιωσε το σακάκι μου θα σβήσω απ' το μεράκι μου...» να κι ο Τοπτσάνης στη ζωή μου... ■ Ταυτόχρονα πώς εισέρχεται και στο πεδίο της συλλογής και

σήμερα τι αριθμό δίσκων ήδη έχετε συγκεντρώσει; Η συλλογή των δίσκων και οι γνώσεις γύρω από τα τραγούδια και τους δημιουργούς που αποκτούσα σιγά σιγά από τη φτωχή τότε βιβλιογραφία ήταν η αφορμή να γίνω μέλος και συνεργάτης ενός ραδιοφωνικού σταθμού. Η ανάγκη για να καλύπτω την ώρα της εκπομπής που ήθελε διαρκώς νέα θέματα με έβαλαν στο «τριπάκι» της έρευνας. Έτσι, χωρίς να γνωρίζω το μέγεθος της ελληνικής δισκογραφίας, άρχισα από μόνος μου να ψάχνω για δίσκους και να καταρτίζω τους πρώτους καταλόγους. Παράλληλα είχα αρχίσει να συλλέγω και πληροφορίες για τους μουσικούς της περιοχής. Ο πρώτος που με βοήθησε δίνοντάς μου δισκογραφικούς καταλόγους ήταν ένας συλλέκτης που τον έβρισκα πάντα μπροστά μου να του δώσω κάποιες πληροφορίες που είχα συγκεντρώσει για κάποιον σπουδαίο μουσικό που μέχρι τότε ήταν άγνωστο τα βιογραφικά του. Παράλληλα με την καταγραφή ψηφιοποίησης και τα τραγούδια που έβρισκα σε δίσκους και οι οποίοι έπρεπε να επιστραφούν στους κατόχους τους, τα έγγραφα σε κασέτες, αλλά η κασέτα δεν ήταν βολική για εκπομπές στο ραδιόφωνο και άρχισα να τις κάνω ψηφιακές. Το να μετρηθούν τα τραγούδια είναι αδύνατον γιατί πολλά υπάρχουν πολλές φορές στη συλλογή μου από τις επανεκδόσεις τους, πρόχειρα θα πω

Η μητέρα μου ήξερε πολλά δημοτικά τραγούδια. Κάθε φορά μαζί με τα παραμύθια θα μου έλεγε και κάποιο τραγούδι που ζωντανέυε στη φαντασία μου εικόνας μιας άλλης ζωής... «Κλέφτες μπήκαν στην αυλή, κλέψαν τη Βασιλική και την πήραν και την παν, στα βουνά των γκιζεράν...». Εγώ μικρό παιδί τότε άρχιζα τις ερωτήσεις: Ποια ήταν η Βασιλική; Γιατί την κλέψανε; Τι έγινε μετά; Και η μητέρα μου έβρισκε αφορμή για να αφηγηθεί διάφορες ιστορίες

ότι έχω συλλέξει 57.000 τραγούδια από τις 78 και 45 στροφές χωρίς να υπολογίζω τα LP και CD.

■ Η ευρύτερη Βοιωτία στις δεκαετίες 1970 και 1980 είναι περιοχή μόνον δημοτικού ή λαϊκοδημοτικού είδους και πανηγυριών ή υπάρχει και καταγράφεται και λαϊκό τραγούδι; Τι σας επηρεάζει περισσότερο; Η όλη περιοχή της Βοιωτίας και βέβαια η Λιβαδειά, έχει αυτό που λέμε ευρύτερα μουσική σκηνή τότε (μουζούκκι, κέντρα, καφενεία με τζουκ μποξ); Βάλτε μας στο κλίμα. Η Βοιωτία είναι για χρόνια το προπύργιο του δημοτικού τραγουδιού, σιγά σιγά όμως αυτό υποχωρεί, η επαρχία αστικοποιείται και το λαϊκό τραγούδι εκφράζει καλύτερα τους ανθρώπους εκείνη την εποχή. Τότε αρχίζει και μπαίνει στην διασκέδαση και το «μάτι». Ένα γράμμα που έχω στο αρχείο μου προς έναν ταβερνιάρη της περιοχής και που υπαγράφει ο Δημ. Φράτης ή Μπαράρας γράφει ότι εκτός των άλλων μουσικών της ορχήστρας «έχω και κοπελίτσα μικρή εμφανίσιμη»... έτος 1956. Έτσι τα γυναικεία κάλλη θα παίξουν τον ρόλο τους, είναι χαρακτηριστικό πως στις φωτογραφίες της εποχής κανένα μουσικός δεν αναγνωρίζεται «συναδέλφους» γυναίκες που είναι μαζί του στο πάγκο. Καταλαβαίνεις πως ήταν δύσκολο για νέους κάτω των 18 η πρόσβαση σε τέτοιους χώρους, πάντως υπήρχαν αρκετά μαγαζιά με μουζούκκι και παλιότερα με δημο-

